

Türkiye'nin enerji karnesi

Enerji fiyatlarının tüm dünyada artması insanları nasıl etkileyecek? Türkiye'deki durum nasıl Türkiye'de doğal gaz keşfi için verilen rezervler doğruysa etkileri ne zaman görülecek? Dr. Zeynep Elif Yıldız el yanıtladı.

15 Aralık 2021 11:42 / Güncel

GERÇEK GÜNDEM- FIRAT FISTIK

Dünya üzerinde enerji fiyatları artıyor. Ülkemizde doğalgaza ve elektriğe gelen zamlar doğrudan hanelere yansıtılmasa da dolaylı olarak diğer malların fiyatlarına yansıyor. Bulunan doğalgaz rezervlerinin katkı vermesi ise yakın zamanda mümkün görünmüyor.

Doğrudan yansıtılmasa da sanayideki zamlar, dolaylı olarak aldığımız ürünlerin zamlanmasına yol açıyor. Yani bizi doğrudan etkiliyor.

Dr. Zeynep Elif Yıldız el, bulunduğu söylenen rezervin kullanılabilir hale gelmesinin en az 10-15 yıl içinde doğru yatırımlar ve politikalarla desteklendiği zaman mümkün olabileceğini söylüyor. Yıldız el'e göre Türkiye, enerjide tamamen dışa bağımlı bir ülke ve yurt dışındaki gelişmelerden doğrudan etkileniyor.

Çözüm ise acilen uzun dönemli anlaşmalar yapılması ve yurt dışındaki arama-üretim faaliyetlerinin teşvik edilmesi. Yıldız el ile enerji politikaları, yoksulluk, yurt dışındaki ve Türkiye'deki durum üzerine yaptığımız söyleşi:

Enerji yoksulluğu ne demek?

Enerji yoksulluğu, Avrupa merkezli bir terim olduğu için daha çok "hane halkı gelirinin yüzde 10'undan fazlasını enerji giderlerine harcayanlar enerji

yoksulu” olarak düşünülüyor. Oysaki bana göre bu tanımlama doğru değildir. Bana göre enerji yoksulu olabilmek için enerjiye hiç erişimi olmamak gerekiyor. Dünya nüfusunun yaklaşık 7.9 milyar olduğu 2021 yılında tahmini 800 milyon kişinin enerjiye hiç erişimi yoktur. Bu kişilerin büyük çoğunluğu Sahra Altı Afrika’ında ve bir kısmı da Asya Pasifik’te yaşıyor.

Örnek vermek gerekirse 19 milyon nüfusu olan Çad’ın sadece yüzde 3.7’sinin elektriğe erişimi var. Ya da 11 milyonluk Güney Sudan’ın sadece yüzde 1’inin elektriğe erişimi mevcut. Bu istatistikler çoğaltılabilir. Bu ülkelerde, günlük hayatlarımızda gerekli okul, işyeri, ev, buzdolabı, sağlık hizmeti, endüstriyel üretim, yeterli gıda üretimi gibi temel ihtiyaçların elektrikten mahrum kalması ve ekonomik olarak elektrik altyapısının kurulamaması nedeni ile enerji yoksulluğu çekmektedirler.

Gelirinin yüzde 10’undan fazlasını enerji giderlerine harcayan kısım bence enerji yoksulu değil enerji kırılganı olarak değerlendirilmelidir. Ülkemizde enerji kırılganı olan kesim, aslında enerji hizmeti kapısına kadar giden ancak gelir seviyeleri nedeni ile enerjiden gerektiği kadar yararlanamayan ya da enerji kullanımlarını azaltmaya yönelen bireylerden oluşuyor.

Nitekim geçen günlerde bir haber dikkatimi çekti; bir vatandaş borcu için kombisini satıp yerine soba ile ısınacaklarını söylüyordu. Oysa bu vatandaşımıza yeterli yardım edilir ya da kendisi daha yüksek maaşlı bir işte çalışmaya başlarsa kapısına kadar gelen doğalgaz ile ısınma işlemini gerçekleştirebilir.

'DOĞAL GAZ FİYATLARI 10 KAT ARTTI'

Enerji fiyatları tüm dünyada mı artıyor?

Enerji fiyatları tüm dünyada artıyor ve artacak. Avrupa’da elektrik fiyatlarına yansıyan artışın nedenlerinden biri, bir önceki sene Covid-19 nedeni ile talebi azalan doğalgazın, Avrupa depolarında yerine konmamasıdır.

Avrupa bu kışa depolarında yaklaşık yüzde 22’lik bir eksiklikle girdi. Bunun yanında salgın sonrası ekonomik toparlanma için üretime hız veren Avrupa’da talep artışı yaşandı ve bu talebe yetişilemedi. Doğalgaz fiyatları geçtiğimiz Ekim ayında, bir yıl öncesine göre on kat artmıştır. Bunun yanında alternatif olarak kömür santrallerine yönelme başlamıştır. Kömürde de bir yıl öncesine göre beş kat artış olmuştur. Bu da karbon emisyonlarını arttırıyor tabii ki.

Karbon emisyonlarını arttıran kömür santralleri kendi karbon salınımlarını sınırlayabilmek için, karbon piyasasından karbon satın almaya yöneldi, bu

da 1 ton karbonun 5 eurodan 65 euroya kadar yükselmesine ve bu karbon fiyatındaki artışın tekrar elektrik fiyatlarına yansımaya neden oldu. Maalesef bu durum, sadece enerji fiyatlarında artış olarak değil tüm malların fiyatlarında artış olarak tüm vatandaşlara yansıtılacaktır.

Bu insanları nasıl etkiliyor, etkileyecek? Zam olarak yansımaya devam mı edecek yani?

Ani enerji fiyat değişimleri enerji kırılganı olan haneleri enerjiden yoksul yaparken, zaten enerji yoksulu olan ve enerjiye hiç erişimi olmayan grubun enerjiye sahip olabilmelerini de tamamen ortadan kaldırıyor.

Enerji fiyatlarındaki artış sadece doğalgaz ve ona bağlı olarak kömür fiyatlarındaki ani şok artışlarla değil, aynı zamanda arz talep dengesindeki yıllara yayılan sıkışmışlık durumundan da kaynaklanıyor. 2014 yılında başlayan ve çok kısa sürede petrol fiyatlarının 100 dolardan 30 dolara kadar gerilemesine neden olan kriz sonucu petrol ve doğalgaz arama-üretim yatırımları uzun dönemli olarak sektöre uğradı. Tam toparlanmaya başladığı dönemde ise salgınla yine bir talep azalması ile tekrar yatırımlar durma noktasına geldi.

Yakın gelecekte de enerji fiyatlarının düşmesi beklenmemelidir. Her ne kadar çevre için önemli olsalar da yenilenebilir enerji, petrol ve doğalgazın tahtını alabilecek bir enerji değildir. Bunun sonucu olarak, özellikle son tüketici olan hane haklarının gelirlerinin artmadığı ama giderlerinin enerji fiyatlarına bağlı olarak arttığı için her durumda fakirleşecekler ve bu, her gelir seviyesi için geçerli olacak. Ancak düşük gelir seviyeleri bunu aynı zamanda gıdada da hissedecekler. Dolayısıyla bu insanlar sadece enerji yoksulu değil aynı zamanda gıda yoksulu da olacaktır.

Kısaca söylemek gerekirse, enerji fiyatlarındaki artış doğal olarak üretime yansıtılacaktır ve ister zorunlu tüketim olan gıda olsun, ister lüks tüketim olsun, yada hizmet olsun her şeye zam olarak yansıtılacaktır. Ekonomiyi düzeltmenin temel taşı, enerji fiyatlarını kontrol edebilmekten geçmektedir.

'ENERJİDE DIŞA BAĞIMLIYIZ'

Türkiye'deki durum nasıl? Rakamlarla açıklar mısınız?

2020 yılında biz enerjimizin büyük bölümünü kömür ve doğalgazdan üretmişiz. Bu durum bizi doğalgaz ve kömür fiyatlarına direkt bağımlı hale getiriyor. Hepimiz biliyoruz ki doğalgaz için Rusya en büyük tedarikçimiz.

Grafiklerin bize gösterdiği, enerji harcamalarımızın yurt dışı fiyatlarına ve politikalarına çok bağımlı olduğudur. 2019 ve 2020 yıllarında her ne kadar salgın nedeniyle hem doğalgaz hem de petrol harcamalarımız düşüş

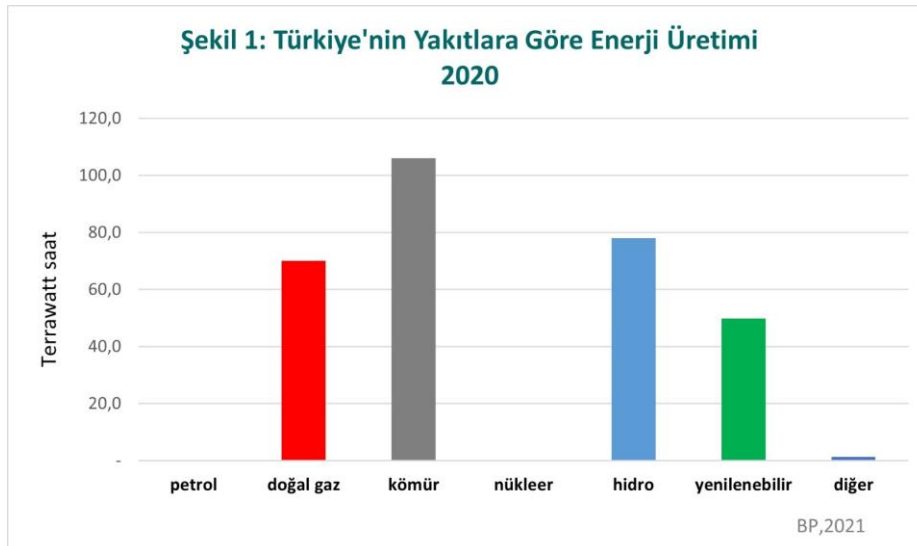
gösterdiyse de, bu düşüşün kalıcı olmadığı bir gerçek. Ayrıca söz konusu dönemde dünya genelinde petrol ve doğalgaza talep düştü ve bu da her ikisinin fiyatlarına göreceli yansımıştır.

Daha sonra 2021 ile birlikte ülkeler üretimlerini arttırmak ve salgın sonrası ekonomik kayıplarını telafi etmek, pazarı doldurabilmek için topyekûn üretim faaliyetlerine girmiş bu da enerji fiyatlarının artmasına neden olmuştur. Dolayısıyla bu malların fiyatları arttıkça, ülkemizin içindeki ekonomik durumdan bağımsız olarak zaten enerji fiyatlarının artması önlenemez bir olgu iken, mevcut ekonomik durum bunu daha da hissedilir hale getiriyor.

‘Doğalgaz fiyatlarındaki artış ve enerji fiyatlarındaki artış hane kullanımlarına yansıtılmayacak’ deyip daha sonra elektrik üretimine yansıtılması, kelimeler arasına saklanan “yeniden değerlendirme” yani zamdan kaçışın olmadığına belirtisidir. Kaldı ki geçtiğimiz aylarda spot LNG piyasasından yüksek maliyetli LNG tedarik edilmiş ve aynı zamanda uzun dönemli biten doğalgaz kontratlarımızın yerine yeni kontratlar yapılmadığı, en azından böyle bir açıklama yapılmadığı için yüksek enerji fiyatları hayatımızda önemli bir yer tutmaya devam edecek gibi duruyor.

Kısacası vatandaş evinde kullandığı elektriği ve doğalgazı, sanayici ve elektrik üreticisine göre, göreceli daha ucuza kullanıyor olsa da, üretimin temeli olan enerji fiyatlarındaki artış her türlü mala yansımıştır, yansımaktadır ve yansıyacaktır.

Nasıl yansıyacak bir örnekle anlatayım. Peynir üretilen bir mandıra düşünelim. Bu mandıra, hayvan yemi zamladığı için sütü zaten zamlı alıyor. Üzerine bir de kullandığı elektrik zamladığı için bu maliyeti de peynire yansıtıyor. Bir de makine amortismanı gibi gizli maliyetleri de düşünürsek, bu da elektriği zamlı kullanan fabrikada üretildiği için bu makine de zamlanacak. Dolayısıyla bu maliyet de peynire yansıyacak.

Bulunan rezerv işe yarar mı? Doğalgaz özelinde, bulunan rezervlerin etkisini ne zaman görebileceğiz sizce?

Ülkemizde iddia edilen doğalgaz keşfi için verilen rezervler doğru olsa bile, bizim bunu doğru politika ile kullanabilir hale getirmemiz en az 10-15 yıl sürekli yatırım yapılması ve yapılan yatırımların politika ile desteklenmesi sonucu mümkün olabilir.

‘Doğalgaz bulduk hemen enerji fiyatları düşecek’ diye düşünmek, arama-üretim faaliyetlerini gözardı etmek işin doğasına aykırı düşündürmektedir. Hele ki bu doğalgazın devreye gireceği tarihi bekleyerek enerji politikalarını yönetmek çok yanlış. Acilen hem uzun dönemli anlaşmalar yapılmalı, hem de yurt dışında arama-üretim faaliyeti yapılabilmesi için teşvik edici önlemler alınmalı. Tabii ki enerji politikalarımızı ülkenin gerçekliğine uygun ve rasyonel olarak oluşturmak da çok elzem.

